

УДК 378.013.42+373.613:159.922.73

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СТАТЕВО-РОЛЬОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

Корінна Ганна Олексіївна
м.Умань

У статті розглядається актуальна проблема формування у вищих навчальних закладах готовності майбутніх соціальних педагогів до статево-рольової соціалізації дошкільників. Автор здійснює концептуалізацію та аналіз сутності поняття «професійна підготовка» у педагогічній та психологічній науковій літературі. У статті подано результати наукових пошуків, що дозволило розкрити теоретичні аспекти сутності проблеми, виявити особливості професійної підготовки фахівців до роботи з дітьми в процесі їхньої статево-рольової соціалізації та визначити критерії професійної готовності майбутніх соціальних педагогів у цій сфері.

Ключові слова: професійна підготовка, статево-рольова соціалізація, критерії професійної готовності

Постановка проблеми. Динамічний розвиток системи вищої освіти, спрямований на вдосконалення процесу професійної підготовки фахівців, у тому числі і з соціальної педагогіки, які були б спроможними адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід.

Формування ефективної професійної діяльності соціального педагога розгортається як дія цілісної структури: управління формуванням професійної діяльності забезпечує функціональне, змістове і структурне усвідомлення цієї діяльності; співвідношення між загальною функціональною моделлю діяльності та її окремими проявами визначається взаємозв'язком загального з частковим через специфічне, що здійснюється за умови реалізації принципу відповідності.

Без сумніву, діяльність соціальних педагогів на кожному із означених рівнів потребує необхідності реалізовувати низку професійних функцій, окреслених у Державному галузевому стандарті. А це, у свою чергу, обумовлює створення оптимальних умов для формування у майбутнього соціального педагога професійних знань, умінь і навичок, тобто формування професіонала, до характеристики якого можна включити як психологічні якості, педагогічні здібності, так і низку особистісних якостей (гнучкість, емоційність, самоконтроль, самовдосконалення, принциповість та ін.) [8, с.51-52].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-педагогічної діяльності соціального педагога та його професійної підготовки досліджували вітчизняні вчені, які визначали пріоритетне завдання вищої освіти – підготовка фахівця нового рівня якості (В.Андрущенко, В.Бондарь, І.Зязюн, Н.Ничкало, О.Мороз, С.Сисоєва, Д.Чернілевський).

Питання структури та функції соціально-педагогічної діяльності, як особливого виду професійної діяльності досліджували такі науковці, як Т.Василькова, М.Галагузова, А.Капська, Л.Коваль, Г.Лактіонова, Л.Міщик; А.Мудрик, Р.Овчарова.

Численні науково-теоретичні дослідження проблеми теоретичної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі, присвячені праці А.Капської, Л.Міщик, В.Нікітіної, В.Поліщук, С.Харченко; питання особливостей професійної соціально-педагогічної діяльності та врахування їх у процесі професійної підготовки – В.Бочарової, Ю.Галагузової, І.Зверєвої, Г.Лактіонової, А.Капської, Л.Міщик, Л.Штефан, З.Фалинської; питання підготовки і професійного становлення соціальних педагогів і соціальних працівників – С.Архипової, В.Сластьоніної, С.Тетерського, С.Чистякової, Н.Шмельової та ін.

Науковці наголошують на тому, що професійна підготовка майбутнього соціального педагога в сучасних умовах свідчить про розширення професійних компетенцій фахівця, що зумовлюється орієнтацією на нові тенденції розвитку освіти в Україні та пріоритети сучасності. Тому важливою особливістю у підготовці сучасного соціального педагога є формування в нього здатності до роботи з дітьми дошкільного віку у процесі їхньої статево-рольової соціалізації.

Метою статті є аналіз сутності поняття «професійна підготовка», виявлення особливостей педагогічної проблеми професійної підготовки студентів соціальної освіти до виховання дошкільників у процесі їхньої статево-рольової соціалізації та визначення критеріїв професійної готовності майбутніх соціальних педагогів у цій сфері.

Виклад основного матеріалу статті. Сучасний етап розвитку системи вищої освіти характеризується інноваційним пошуком найвагоміших важелів впливу на покращення якості фахової підготовки.

Період сьогодення вимагає стійких мотиваційних установок, високоморальних принципів суб'єкта, любові і поваги до людей, уміння розуміти інших. У цьому зв'язку в процесі підготовки фахівців в галузі соціальної педагогіки важливу роль відіграє формування психологічної готовності до професійної соціально-педагогічної діяльності [8, с.45].

Щоб розкрити зміст поняття «професійна підготовка» слід, насамперед, проаналізувати словникові джерела, педагогічну та психологічну літературу:

«Професійна підготовка» – це цілеспрямований процес навчання реальних і потенційних працівників професійних знань та вмінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт [5, с.59].

«Професійна підготовка» – процес і результат діяль-

ності, спрямованої на оволодіння певним запасом професійних знань, умінь і навичок, а також якостей особистості, необхідних для успішного виконання професійної діяльності, тобто "професійної компетентності фахівця" [4, с.5].

«Професійна підготовка майбутнього педагога» – це процес формування та збагачення настанов, знань і вмінь, що необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних завдань навчально-виховного процесу [1, с.40].

Слід зазначити, що професійна підготовка студентів у вищій школі базується на ефективній побудові навчально-виховного процесу, забезпечуючи поступову трансформацію пізнавальної діяльності майбутніх фахівців у професійно спрямовану. Готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності оцінюється не лише результативністю фахового становлення, але й ефективністю його особистісного зростання.

Підготовка майбутнього фахівця у вищій школі реалізується у педагогічному процесі, як відкрита, динамічна та саморозвивальна система (цілісне утворення) та включає в себе наступні складові компоненти:

- зміст підготовки відповідно до цілей, конкретних завдань та специфіки професійної кваліфікації цієї підготовки (зміст підготовки розглядається як мета та результат фахової підготовки у відповідності до освітньо-кваліфікаційного рівня);
- педагог як конструктор та організатор процесу навчання, розвитку і виховання;
- педагогічний інструментарій – методи, прийоми, засоби навчальної взаємодії, організаційні форми навчання;
- суб'єкт навчання як активний учасник навчальної діяльності, результатом якої є особистісне оволодіння професійним досвідом та вміння його творчо застосовувати у майбутній діяльності [3].

Варто наголосити на такому важливому компоненті професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів як оволодіння гендерною педагогікою, що сприяє формуванню світоглядних орієнтацій особистості, її самоідентифікації і самореалізації в кожній сфері суспільства, створенню власної життєвої філософії. При цьому важливо, щоб майбутні соціальні педагоги були обізнані з питаннями статево-рольової соціалізації особистості дитини.

Процес статево-рольової соціалізації починається з раннього дитинства, продовжується довгі роки і відбувається стадійно; він триває до тих пір, поки продовжується спілкування з людьми різної статі, соціальне пізнання оточення, соціальна активність, а в результаті формуються нові гендерні властивості, яких потребує життя особистості в соціумі [6, с.324].

Розглядаючи проблему статево-рольової соціалізації дошкільників, А.Аблітарова визначила, що статево-рольова соціалізація – це процес «засвоєння особистістю соціокультурних цінностей, що зумовлюють більшість наявних особливостей статево-рольової поведінки» [2, с.7]. Вивчаючи вплив статево-рольової соціалізації на формування особистості дитини дошкільного віку, А.Аблітарова виділяє наступні основні функції статево-рольової соціалізації дошкільників:

- соціальна адаптація – сприйняття статевих стереотипів, засвоєння статевих цінностей, стандартизація мовлення, жестів, символів, характерних для представників певної статі;
- етнокультурація – засвоєння традицій статевої культури суспільства;
- інтерпретація, що включає розвиток специфічної ієрархії мотивів, цінностей, інтересів, формування статевої ідентичності, відповідності між психічною статтю і статевою роллю [2, с.25].

Не менш значущим є розуміння статево-рольової соціалізації, запропоноване В.Романовою, яка пропонує розглядати її як процес засвоєння індивідами соціокультурних

цінностей, якими зумовлюється формування особливостей статево-рольової поведінки особистості. Особливу увагу автор звертає на фактори статево-рольової соціалізації, зокрема гендерні настанови; культурні стереотипи чоловічості та жіночості; відмінні засоби виховання хлопчиків і дівчаток; специфічні види праці кожної статі; диференційовані чоловічі й жіночі ролі [7, с.10].

Статево-рольова соціалізація охоплює широке коло проблем, в основі вираження яких лежать такі принципи:

- 1) статево-рольова поведінка – це не біологічне, а соціальне явище;
- 2) статево-рольова поведінка і установки індивідів зумовлені соціонормативною культурою суспільства;
- 3) статево-рольова поведінка, з одного боку, зумовлена біологічною природою людини, а з другого детермінована логікою культури як системного цілого;
- 4) статево-рольова поведінка індивідів різних суспільств і культур має багато спільного, проте вона різноманітна, історичнозмінлива і звідси впливає необхідність її порівняльно-історичного аналізу;
- 5) різні соціальні групи і верства одного й того ж суспільства можуть істотно відрізнитись за своїми установками і поведінкою, а тому існують чисельні статеві, вікові, етнічні і інші гендерно-рольові культури;
- 6) окремі елементи гендерної культури пов'язані з більш загальними соціокультурними явищами (гендерна культура пов'язана з загальною культурою). Це правильно не тільки щодо певних норм культури поведінки, але й поведінки окремих індивідів, яку можна зрозуміти тільки у зв'язку з їх конкретною соціальною належністю, статусно-рольовими характеристиками і та ін. [6, с.324].

У статево-рольовій соціалізації науковці виокремлюють такі функції: соціальну адаптацію, яка означає стандартизацію мови, жестів, характерних для індивідів певної статі, сприйняття гендерних стереотипів, засвоєння гендерних цінностей, значень, символів, формування соціального характеру гендера; інкультурацію – засвоєння традицій гендерної культури суспільства з метою передачі їх наступному поколінню; інтерналізацію особистості, що включає розвиток специфічної ієрархії мотивів, цінностей, інтересів, формування гендерної ідентичності, відповідності між психічною статтю і гендерною роллю [6, с.325].

Таким чином, статево-рольова соціалізація визначається науковцями як процес активного засвоєння особистістю статевих стереотипів, цінностей, що дає змогу формувати статево самосвідомість, усвідомлювати приналежність до певної статі. Система навчання і виховання дітей, яка склалася в закладах освіти, недостатньо орієнтована на процес статево-рольової соціалізації особистості, і потребує надання допомоги дитині у процесі засвоєння нею соціального досвіду шляхом входження у суспільне середовище, систему соціальних зв'язків, а також оволодіння уміньми відтворювати соціальні зв'язки у процесі життєдіяльності. А відтак, це зумовлює нагальну потребу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхньої статево-рольової соціалізації.

Професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів до статево-рольової соціалізації дітей дошкільного віку розглядаємо як складову частину загальної підготовки фахівців галузі соціальної педагогіки, яка передбачає оволодіння ними знаннями щодо вікових особливостей дошкільників та процесу статево-рольової соціалізації, що дозволило враховувати приналежність дитини до певної статі та виробити практичні умінь і навички соціально-педагогічної діяльності з дітьми дошкільного віку у процесі їхньої статево-рольової соціалізації.

Критеріями професійної готовності майбутніх соціальних педагогів у цій сфері вважаємо такі:

- когнітивно-операційний (наявність теоретичних знань про особливості статево-рольової соціалізації дітей до-

шкільного віку; про методи вивчення дітей та родини; вміння прогнозувати результати соціалізації з урахуванням психолого-фізіологічних особливостей статі (інтелектуальні, емоційні особливості хлопчиків та дівчаток, їхнього поведіння і характеру конструювання стосунків між ними); уміння орієнтуватися в інформації щодо гендерних стереотипів, відбирати необхідне для роботи з дітьми різної статі та їхніми батьками;

- особистісно-мотиваційний (усвідомлення важливості статевої ідентифікації для подальшого становлення особистості; особистісна готовність майбутніх соціальних педагогів до професійного удосконалювання в галузі статево-рольової соціалізації особистості дитини; відкритість до нового, здатність до інновацій);
- творчо-діяльнісний (вміння конструювати програму діяльності зі статевого виховання дітей старшого дошкільного віку, впроваджувати гендерні підходи у педагогічний процес дошкільного навчального закладу, наявність комунікативних, організаторських умінь щодо здійснення статевого виховання дітей в різних видах діяльності).

Можна стверджувати, що соціальний педагог повинен володіти чималим арсеналом умінь, навичок, мати глибокі знання в галузі наук про людину: психології, акмеології, соціології, педагогіки, права. Знання й уміння в поєднанні з відповідними особистісними якостями і здатністю до творчості можуть розглядатися як готовність до професійної діяльності [3, с.52].

Майбутній соціальний педагог має вдосконалювати в собі позитивні особистісні якості, оволодівати практичними вміннями та навичками щодо процесу статево-рольової со-

ціалізації, адже це є передумовою ефективної реалізації професійних функцій спеціаліста соціальної педагогіки.

Таким чином, успішність професійної підготовки майбутнього соціального педагога до виховання дітей дошкільного віку у процесі їхньої статево-рольової соціалізації залежить від оптимальності визначення системи поглядів на процес підготовки, на основі врахування змін стратегічних цілей професійної готовності та закономірностей побудови навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Висновки. Аналіз досвіду сучасних наукових досліджень з питань професійної підготовки дозволяє дійти висновку, що проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми у процесі їхньої статево-рольової соціалізації займає одне з першочергових місць у системі соціально-педагогічної діяльності. Враховуючи важливість статево-рольової соціалізації, що розкриває багатограний соціально-культурний аспект формування особистості, вільної від гендерних стереотипів та сприяє готовності ввійти в нову соціальну систему взаємовідносин, ставить дитину перед новими завданнями, які відповідають її можливостям та новій свідомості, слід відзначити, що професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів має на меті сформувати висококваліфікованих фахівців, які б орієнтувалися на формування гармонійної особистості дошкільника.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведений аналіз не повністю розкриває сутність професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми в процесі статево-рольової соціалізації, тому подальшої розробки потребує питання визначення показників та рівнів такої готовності.

Література та джерела

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А.Абдуллина. – М., 1990. – 141 с.
2. Аблітарова А.Р. Особливості статево-рольової соціалізації дошкільників різних етнічних груп: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / А.Р.Аблітарова. – К., 2010. – 23 с.
3. Богінч О.Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти / О.Л.Богінч // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2008. – Вип.1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emaazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_9/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Григоренко Л.В. Формування готовності студентів педвузу до професійної діяльності в процесі самостійної роботи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.В.Григоренко – Харків, 1991. – 18 с.
5. Грищенко І.М. Освіта та професійна підготовка фахівців у світлі євро інтеграційних процесів / І.М.Грищенко // Актуальні проблеми економіки – 2010 – № 7 – С.56-61
6. Москаленко В.В. Соціальна психологія. [Підручник.] Видання 2-ге виправлене та доповнене / В.В.Москаленко. – К.: Центр учбової літератури, 2008 – 688 с.
7. Романова В.Г. Особливості статево-рольової соціалізації підлітків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія» / В.Г.Романова. – К., 2002 – 25 с.
8. Соціальна педагогіка. [Підручник.] / За редакцією проф. Капської А.Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 468с.

В статье рассматривается актуальная проблема формирования в высших учебных заведениях готовности будущих социальных педагогов к полоролевой социализации дошкольников. Автор осуществляет концептуализацию и анализ сущности понятия «профессиональная подготовка» в педагогической и психологической научной литературе. В статье представлены результаты научных поисков, позволило раскрыть теоретические аспекты сущности проблемы, выявить особенности профессиональной подготовки специалистов к работе с детьми в процессе их полоролевой социализации и определить критерии профессиональной готовности будущих социальных педагогов в этой сфере.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, поло-ролевая социализация, критерии профессиональной готовности.

The topical problem of future social teachers' readiness formation to preschoolers' gender-role socialization in higher education institutions has been presented in the article. The author has provided conceptualization and conducted analysis of the essence of "training" concept in pedagogical and psychological scientific literature. The article has presented the results of scientific research that had revealed the theoretical aspects of the gender-role socialization problem, has identified the characteristics of professional training of social teachers to work with children in the course of their gender-role socialization. It has identified and characterized the criteria of readiness of future professional social workers in this sphere. The necessity of such training of future social teachers in high school has been revealed in the issue. The authors' definition of future social teachers' training to preschool children's gender-role socialization has been presented in the article and it's which the author discusses as a part of the overall training of specialists in social pedagogy.

Key words: training, gender-role socialization, professional readiness criteria.